ستسنگ

مهاراج چرن سنگهه جي

٣

شبد

"سرت سن بات ري"

(سوامي جي مهاراج)

(راڌا سوامي ستسنگ بياس پنجاب)

ستسنگ

سرت سن بات ري،
تيرا ڏني بسي آڪاش.

هيءَ حضور سوامي جي مهاراج جن جي باڻي آهي. هن شبد ۾ هنن سنت مت کي هر پهلوءَ کان نهايت چڱي طرح کولي سمجهايو آهي. فرمائين ٿا ته اي آتما! تنهنجو پتي اهو پرماتما آهي، پرميشور آهي، اڪال پرک واهگرو آهي، جنهنجا هزارين بلڪ انيڪ نالا اسان پيار ۾ اچي رکيا آهن. اهو پرماتما سچکنڊ ۾ وسي ٿو. آتما مايا جي جار ۾ ڦاٿل آهي. جيستائين اها آتما پنهنجي پتي پرماتما سان ميلاپ نه ڪندي تيستائين سهاڳڻ نه ٿيندي ۽ نڪي جنم مرڻ جي ڏکن ۽ ڏنڊن جي بندڻن کان ڇوٽڪارو پائي سگهندي. ڪيترن سنتن مهاتمائن آتما ۽ پرماتما جي رشتي کي استري ۽ پتيءَ جو رشتو ڪري بيان ڪيو آهي. گورو نانڪ صاحب، ڪبير صاحب ۽ سوامي جي مهاراج جن به انهيءَ کي استري ۽ پتيءَ جي رشتي سان ياد ڪن ٿا. رام ڪرشن مشن وارن انهيءَ کي ماءُ ۽ پٽ جو رشتو ڪوٺيو آهي. اهڙيءَ طرح ڪرائيسٽ انهيءَ کي پيءُ ۽ پٽ جو رشتو ڪري سڏيو آهي. انهن سڀني رشتن ۾ ڪهڙي چيز ساڳي آهي؟ اهو آهي پريم ۽ پيار. انهيءَ ڪري عام چيو آهي God is Love, Love is God يعني پرماتما پريم آهي ۽ پريم جو ٻيو نالو آهي پرماتما. اسين مالڪ سان پريم ڪري، هڪجهي يڪجهتي ڪري ئي واپس وڃي هن سان ملي سگهون ٿا. اسانجي آتما پرماتما جي انس آهي. اسين انهيءَ

ٻنھين تيئن ٿا! جنھن نگريءَ ۾ اھا دردشا آھي ته خبر ناھي
موت ڪيڏي مھل اچي ۽ ڪنھنجي ھٿان اچي، انھيءَ نگريءَ
۾ سک ۽ شانتي ڪھڙي طرح پراپت ٿي سگھندي؟ انھيءَ
ڪري اسين سڀ انھيءَ اڪال پرک سان ملڻ چاھيون ٿا. مھاتما
پيار سان سمجھائين ٿا ته جيستائين اسين پنھنجي خيال کي
انھيءَ ھند نٿا ٽڪايون جتي پرماتما وسي ٿو، تيستائين انھي
پرماتما سان ڪڏھن ملي نه سگھنداسين. اھو پرماتما ڪو پري
ڪونھي. اھو اسانجي شرير جي اندر آھي، اسانجي ديھ ۾
آھي ۽ جڏھن ملندو ديھ ۾ ملندو. جيڪڏھن ڪا
Laboratory يعني پريوگ شالا آھي جنھن جي اندر وڃي
مالڪ جي ملڻ جي Research يا کوج ڪري سگھجي ٿي ته اھو
صرف اسانجو شرير آھي، اسانجي ديھ آھي، اسانجو وجود
آھي. گرو نانڪ صاحب پڻ فرمائين ٿا ته صرف ھن ديھ
۾ ئي مالڪ جي ڀڳتي ٿي سگھي ٿي. ھي انساني جامو پرماتما
اسانکي چوراسي لک جونين پورڻ ڪانپوءِ صرف انھيءَ واسطي
بخشيو آھي ته اسين مالڪ جي ڀڳتي ڪري مالڪ سان وصال
ڪري سگھون ۽ ھن ديھ جي بندنن مان ڇوٽڪارو پائي
سگھون. سنت مھاتما دنيا ۾ صرف ڀڳتيءَ جو طريقو ٻڌائڻ
اچن ٿا. ھو صرف شبد ۽ نام جي ڌن جو ڀيد ڏيڻ لاءِ اچن ٿا.
ھو دنيا ۾ قوم يا مذھب ٺاھڻ لاءِ ڪين ٿا اچن، اسانکي پاڻ
۾ لڙڻ جھڳڙڻ سيکارڻ يا اسانجي ھٿن ۾ ڏنڊا ۽ ٽلوارون
ڏيڻ لاءِ ڪونه ٿا اچن. ھو ته اسانکان مالڪ جي ڀڳتي ڪرائي،
ديھ جي بندنن کان آزاد ڪرائي ھميشه لاءِ پرماتما سان
ملائڻ لاءِ اچن ٿا. جيڪڏھن اسان تي سڀ کان وڏو ۽ سرلشٽ
اپڪار آھي ته اھو سنتن مھاتمائن جو آھي. حضور
مھاراج جن ڏاڍو سندر مثال ڏيئي مھاتمائن جي پراپڪار جي
دنيا جي پراپڪارن سان ڀيٽ ڪندا ھئا. فرمائيندا ھئا ته

مالڪ کان وڇڙي مايا جي جار ۾ ڦاسي پنهنجي پنهنجي ڪرمن
جي انوسار هن چوراسيءَ جي جيلخاني ۾ قيد آهيون. ڪڏهن
هڪ هنڌ تا جنم وٺون ته ڪڏهن ٻئي هنڌ ۽ جتي به جنم
ونجون ٿا اتي ڏک ئي ڏک، مصيبتون ئي مصيبتون سهڻيون پون
ٿيون. ڪنهن به جامي ۾ سک نٿو ملي، شانتي پراپت نٿي
ٿئي. اسين ڏسون ويٺا ته ڪهڙي طرح هزارين جانور اسانجي
خوراڪ واسطي ذبح ڪيا وڃن ٿا. ڪهڙي طرح سندن رڙڻ
پٽڻ، ڇيخڻ ۽ چلائڻ جي باوجود اسين سندن ڳلن تي ڇريون
هلايون ٿا. ڪڏهن من ۾ اهو ويچار ڪيو اٿئون ته جيڪڏهن
اسين پنهنجي ڪرمن جي ڪارڻ انهن جوڻين ۾ جنم وٺون ته
پوءِ اسانجو ڪهڙو حال ٿيندو، اسين ڏک محسوس ڪنداسين
يا نه؟ ٻڪري جي ئي جامي جي حالت ڏسو. ويچارو ٽڪجي
ڪري ٿو پوي. زميندار انکي سوئو هڻي اٿارڻ جي ڪوشش
ڪري ٿو. گهوڙي جي جامي جي حالت ڏسو. ڪهڙي طرح
مٿس بار لڏيل هوندو آهي ۽ چهبڪ مٿان چهبڪ لڳندو
اٿس. هيٺين جوڻين جي حالت ته بيان ڇا ڪجي، انسان جي جامي
کي ڏسو جنهنکي اشرف المخلوقات ڪوٺيون ٿا. مهاتما هنکي
Top of the Creation يعني سرشٽيءَ جو شرومڻي سڏين ٿا.
هندو مهاتما انهيءَ کي نر نارائڻي ديهه سمجهن ٿا. پر انهيءَ جامي
۾ به ڪنهنکي سک نٿو ملي، شانتي پراپت نٿي ٿئي. ڪنهن
کان به پڇي ڏسو هر ڪو ڏکن سان ڀريل نظر ايندو. ڪو اولاد
کان تنگ آهي ته ڪو اولاد نه هئڻ سبب دکي آهي.
ڪنهنکي قرض وصول ڪرڻ جي چنتا آهي ته ڪنهنکي
قرض ڏيڻ جو فڪر آهي. ڪو بيماريءَ ڪارڻ دکي آهي
ته ڪو بيروزگاريءَ سبب تنگ آهي. سدائين قومن، ملڪن،
مذهبن جا جهڳڙا ڇڙيل رهن ٿا. ڪيترن عورتن جو خون ٿو
ٿئي، ڪيتريون عورتون وڌوائون ٿين ٿيون، ڪيترا ٻالڪ

وهم ۽ ڀرم ۾ ڦاسي هن سنسار ۾ رات ڏينهن ڀٽڪندا رهون ٿا. انهيءَ ڪري سوامي جي مهاراج جن اسانکي آتما کي پيار سان سمجهائين ٿا ته اي آتما! تنهنجو پتي اهو پرماتما آهي، پرميشور آهي. هو سچکنڊ ۾ وسي ٿو. تون مايا جي جار ۾ ڦاٿل آهين. جيستائين تون اُتي واپس نٿي پهچين، هن سان ميلاپ نٿي ڪرين، ليستائين سهاڳڻ ڪو نه ٿي سگهندينءَ، تنهنجو چوراسيءَ جي چڪر مان ڇوٽڪارو نه ٿي سگهندو.

تجو سنگ جارري،
تو ديکه پيا پرڪاش.

هينئر سوامي جي مهاراج جن اُپديش ڪن ٿا ته اي آتما! جيڪڏهن لوڪي پنهنجي پتيءَ جو نور ڏسڻو آهي، پنهنجي پياري جو پرڪاش ڏسڻو آهي ته من جو ساٿ ڇڏي ڏي. جيڪڏهن اسانجي ۽ پرماتما جي وچ ۾ ڪا رڪاوٽ آهي ته اها من جي آهي. اسانجو من اندرين جي ڀوڳن ۽ شرابن ڪبابن جو عاشق آهي. من جي آڌين ٿي جيڪي به ڪرم ڪريون ٿا، انهنجو نتيجو گڏو گڏ اسانجي آتما کي ڀرڻو پوي ٿو. اهو من ئي آهي جنهنجي وس ٿي ڀاءُ ڀاءُ جو دشمن آهي، قوم قوم جي دشمن آهي، مذهب مذهب جو دشمن آهي. ڪهڙي طرح هڪ ٻئي جي گلي ڪٽڻ جون رٿون سوچيون ٿا؟ اهو جيڪي به اسانکان ڪرائي ٿو اسانجو من ٿو ڪرائي. جيستائين مارگ ۾ من جي رڪاوٽ آهي اسانجي آتما ڪڏهن به واپس وڃي پرماتما سان نه ملي سگهندي.

من جي رڪاوٽ دور ڪرڻ جو مطلب ڇا آهي؟ اسانجي من ۽ آتما جي ڳنڍ ٻڌل آهي. جهڙي طرح اسانجي آتما پرماتما جي انس آهي اهڙي طرح هي من به ڪا معمولي چيز ناهي. هي به برهم جو انس آهي، ترڪٽيءَ جو رهندڙ

هڪ جيل ۾ گھڻيئي قيدي آهن. هڪ پر اُپڪاري ڏسي ٿو ته گرميءَ جي موسم آهي قيدين کي پيئڻ لاءِ ٿڌو پاڻي ڪونه ٿو ملي، هو برف وٺي، کنڊ وجهي شربت ٺاهي قيدين کي پياري ٿو. اُڃايل کي پاڻي پيارڻ به اُپڪار آهي. ٻيو ڏسي ٿو ته هنن کي کاڌو سٺو ڪونه ٿو ڏنو وڃي. هو ان کان وڌيڪ پيسا خرچ ڪري هنن کي سٺا سٺا طعام کارائي ٿو. هيءَ به تمام وڏو ۽ پوتر اُپڪار آهي. ٽيون پر اُپڪاري ڏسي ٿو ته سرديءَ جي موسم اچڻ واري آهي، قيدين جا ڪپڙا پراڻا ۽ ڦاٽل آهن، هو ٻين کان وڌيڪ خرچ ڪري قيدين کي گرم ڪپڙا ٺهرائي ڏئي ٿو. هيءَ به هڪ پر اُپڪار آهي جو ٻين کان وڌيڪ چڱو آهي. انهن پر اُپڪارن جي ڪارڻ قيدين جي حالت سڌرندي ويندي پر ان هوندي به سڀ قيدي جيلخاني ۾ بند ٿي رهن ٿا. هڪ پر اُپڪاري اهڙو اچي ٿو جنهن وٽ جيلخاني جي چاٻي آهي. هو جيل جا دروازا کولي سڀني قيدين کي آزاد ڪري ٿو ڇڏي. اهڙي طرح جيڪڏهن ڪو پر اُپڪار سڀ کان وڏو ۽ سريشٽ آهي ته اهو سنتن مهاتمائن جو آهي ڇاڪاڻ جو هو هن سنسار جي جيلخاني جي ڪنجي کڻي اچن ٿا. هو اسان کان شبد ۽ نام جي ڪمائي ڪرائي، اسان کي هميشه لاءِ ديهه جي بندڻن مان مڪت ڪرائڻ لاءِ اچن ٿا. پر اسين مهاتمائن جي وڃڻ کانپوءِ سندن سکيا ۽ اُپديش کي ننڍن ننڍن دائرن ۾ بند ڪري قومن ملڪن ۽ مذهبن جي شڪل ڏيڻ جي ڪوشش ڪريون ٿا. اسين مهاتمائن جي اصلي اُپديش کي سمجهڻ جي ڪوشش نٿا ڪريون. ٻاهريان رسمن رواجن (Rituals, Ceremonies) ۽ ڪرم ڪانڊ ۾ ڦاسي ٿا وڃون. جيڪو اصلي سکيا جو تت (Essence of Truth) هر مذهب جي روحانيت جو سار (Base of Spirituality) آهي انهيءَ کي ڳولڻ جي ڪوشش نٿا ڪريون. نتيجو اهو ٿو نڪري ته اسين

زندگي قربان ڪرڻ لاءِ تيار هوندا آهيون، ساڳي پاڻي انهن کان نفرت ڪندا آهيون، اهي ڏسڻ به پسند ڪين ڪندا آهيون. سو جيسين اسانجي من کي دنيا جي شڪاين، دنيا جي پيار کان اوچي ۽ سريشٽ چيز نٿي ملي، اسين ڪٿي لک ڪوششون ڪريون ته به پنهنجي خيال کي انهن مان ڪڏي ڪين سگهنداسين. اها وستو جنهن کي پراپت ڪري من دنيا مان خيال ڪڍي ٿو، ان باري ۾ سوامي جي مهاراج جن اڳتي فرمائين ٿا:

چلو گورو ڪي لاري،
تؤ پاوي اجر نواس.

هينئر سوامي جي مهاراج جن اسانجي آتما کي اپديش ڪن ٿا، فرمائين ٿا ته اي آتما! جي تون من جو ساٿ ڇڏڻ چاهين ٿي ته گورمکن جو پلئه پڪڙ، گورمکن جو سنگ ڳول. چاڪاڻ ته انهن جي سنگت ۾ اچڻ سان اسانکي من کي قابو ڪرڻ جو پيد ملي ٿو. گورمک بڌائين ٿا اسانجي اندر نام روپي امرت رات ڏينهن پيو وسي. انجو سواد نهايت مٺو آهي، اوچو آهي، سريشٽ آهي. جڏهن اسانجو من ان شبد يا نام سان جڙندو، ان مان آنند وٺڻ لڳندو، تڏهن ئي اسانجو خيال اندرين جي پوڄن، وشيه وڪارن، شرابن ڪبابن مان نڪري سگهندو.
گرو رامداس صاحب جن جو اپديش آهي:-

" نام ملي من ترپتيئي بن نامع ڌرگ جيواس. "
(آد گرنٿ صاحب ص ـ ٤٠)

جڏهن من کي نام روپي امرت پيئڻ لاءِ ملي ٿو تڏهن ان کي ترپتي ۽ شانتي پراپت ٿئي ٿي. جيڪڏهن هن دنيا ۾ ولهي، نام روپي امرت نه پيتوسين ته هن دنيا ۾ اچڻ جو مقصد ڪڏهن به پورو ٿي نه سگهندو. گورو نانڪ صاحب فرمائين ٿا:-

آهي. پر وشيہ وڪارن، شراب ڪبابن، دنيا جي شڪلين جي وس ٿي پنهنجو پاڻ ڀُلائي ويٺو آهي ۽ پاڻکي نٿو سڃاڻي. جيستائين اسانجي آتما من جو ساٿ نه ڇڏيندي تيستائين پرماتما سان ميلاپ ڪري نه سگهندي. آتما من جو ساٿ تڏهن ڇڏيندي جڏهن من پنهنجي نڪاڻي، برهم ۾ پهچندو. اسين پنهنجي پنهنجي عقل مطابق هزارين جڳتين ۽ طريقن سان من کي پنهنجي نڪاڻي تي پهچائڻ جي ڪوشش ڪريون ٿا. جپ تپ ڪريون ٿا، پوڄا پاٺ ڪريون ٿا، دان پڻ ڪريون ٿا، گهر ٻار ڇڏي جهنگلن ۾ وڃي لڪون ٿا. اسين زبردستي هٺ ڪرمن دوارن من کي ضابطي (Discipline) ۾ آڻي دنيا مان ڪڍڻ جو يتن ڪريون ٿا. ٿورو گهڻو اسين من کي قابو ڪريون ٿا مگر جڏهن دنيا جو مقابلو ڪرڻو پوندو آهي ته وري اسانجو من اسانکي آڱرين تي نچائڻ شروع ڪندو آهي. اسين زبردستي پنهنجي خيال کي دنيا کان موڙيندا (Detach) آهيون، هٽائيندا آهيون، اڳيان من ڪٿي لڳي (Attach) نٿو، جڙي نٿو، دنيا ۾ React and Rebound ڪرڻ شروع ڪري ڇڏي ٿو، دنيا ۾ ڀٽڪڻ شروع ڪري ڇڏيندو آهي. مهاتما اسانکي پيار سان سمجهائين ٿا ته من کي قابو ڪرڻ کان پهرين هن جي عادت يا طبيعت (Nature) کي سمجهڻ جي ڪوشش ڪرڻي پوندي. اسانجو من لذت جو عاشق آهي. انجي عادت آهي ته هر ڪنهن چيز سان پيار ڪري ٿو پر جنهن هن کي انکان وڌيڪ ڪا صاف سٺري چيز نظر اچي ٿي ته پهرينءَ کي ڇڏي ٻيءَ جي پٺيان ڊوڙڻ شروع ڪري ٿو.

اسين ڄاڻ چوندا آهيون ته من ووڌتا (variety) يا نواڻ جو عاشق آهي. هڪ ئي شيءِ ڪائي، ڏسي ڏسي تنگ ٿي پوندا آهيون. اسان سڀني کي پنهنجو تجربو آهي ته اهي شڪايون يا پدارٿ جن کي ڪنهن وقت پنهنجا بڻائڻ لاءِ

(Discipline) ۾ آڻي هٿ ڪرڻ دوران قابو ڪرڻ چاهين ٿا. مهاتما اسانکي سمجهائين ٿا ته من اهڙيءَ طرح زبردستي قابوءَ ۾ نه ايندو. جڏهن من کي دنيا جي شڪلين جي پيار کان اوچو ۽ پوتر پيار ڏينداسين ته پوءِ هو پنهنجو پاڻ ئي دنيا جي لذتن، دنيا جي ڀوڳن، وشيه وڪارن، شرابن ڪبابن کي ڇڏي ڏيندو، واپس وڃي ٽڪاڻي تي پهچندو. جيڪي به اسانکي ملڻو آهي سو نام جي ڪمائيءَ سان ملڻو آهي، شبد جي ڪمائيءَ سان ملڻو آهي. هاڻي سوال ٿو اٿي ته اهو شبد آهي ڪٿي.

اهو ڪٿي ٻاهر ناهي، اسانجي شرير اندر آهي، اسانجي ديهه اندر آهي. مهاتما اُنکي ئي 'سچو نام' يا 'سچو شبد' چئي بيان ڪن ٿا. نام ٻن قسمن جو آهي. هڪڙو ورن آتمڪ ۽ ٻيو ڌُن آتمڪ. ورن آتمڪ نام اهو آهي جو لکڻ، پڙهڻ ۽ ڳالهائڻ ۾ اچيٿو. اسان پيار ۾ اچي پرماتما جا جيڪي به نالا رکيا آهن اُهي سڀ لکڻ ۾ اچن ٿا، پڙهڻ ۾ اچن ٿا، ڳالهائڻ ۾ اچن ٿا. اول ته اسانجا ڪيترائي ملڪ آهن. هڪ هڪ ملڪ جون ڪيترئون ڪيترئون ٻوليون آهن، هرهڪ ٻوليءَ ۾ هزارن انيڪ نالن سان ان پرماتما کي ياد ڪيو وڃيٿو. ڪو 'واهگرو' ٿو چوي، ڪو 'الله' ته ڪو 'رب' يا 'رحيم'. انهن مان هرهڪ لفظ ٻولڻ ۾ اچيٿو مگر جنهن سچي شبد يا نام جي مهاتما مهما ڪن ٿا، جنهنجو اُپديش ڪن ٿا، اهو نه اکين سان ڏسي سگهجي ٿو، نه ڪنن سان ٻڌي سگهجيٿو ۽ نه زبان سان اُنجو بيان ٿي سگهيٿو. حضور مهاراج جن اُنکي Unwritten Law (اڻ لکيل قانون) Unspoken Language (مُوڪ واڻي) چئي سمجهائيندا هئا. گورو اَنگد صاحب جن اُن نام جي مهما ڪن ٿا :

" رام نام من ڀڄڻا اور ڪي ڪري وڪار "
(آد گرنٿ صاحب صـ ٦٣٠)

اسانجو من هرڻ وانگر رات ڏينهن ڀٽڪندو رهيو. ڪنهن نقطي (Point) تي ٽڪي نه ٿو. جڏهن رام نام سان جڙي ٿو وڃي نه هميشه لاءِ قيد ٿيو پوي، قابوءَ ۾ اچيو وڃي ۽ واپس پنهنجي ٺڪاڻي تي پهچي وڃي ٿو. ٽين پاتشاهي گورو امرداس جن سمجهائين ٿا:-

" سبد مرئي من نرمل سنتهه اِهه پوجا ٿاءِ پائي. "
(آد گرنٿ صاحب صـ ٩١٠)

جڏهن اسين نام جي ڪمائي ڪري پنهنجو پاڻ شبد ۾ جذب ڪري ٿا ڇڏيون، اولين ڪري ٿا ڇڏيون، شبد روپ ٿي ٿا وڃون تڏهن ئي اسانجو من وڃي نرمل ٿئي ٿو، پوتر (Pure) ٿئي ٿو. اها مالڪ جي ٻڇڙي ئي آهي جا اسانکي هميشه لاءِ اسانجي اصلي ٺڪاڻي تي وڃي پهچائي ٿي. سڀني سنتن مهاتمائن جو اِهو ئي تجربو آهي ته شبد يا نام روپي امرت پيئڻ سان ئي اسانجو من دنيا مان پنهنجو خيال هٽائي ٿو ڇو جو اُن نام جو آنند اهڙو مٺو، سٺو ۽ پوتر آهي جو اهو پائي دنيا جا سڀ سواد ڦڪا ٿي پوندا آهن. جيڪڏهن ڪنهنکي هيرا جواهر ملي وڃن ته پوءِ هو ڪوڏين لاءِ دربدر ٺوڪرون ڪونه کائيندو. ڇوڪريون گڏين سان تيسين راند ڪنديون آهن، انهنکي سنڀالي رکنديون آهن، جيسين سندن شادي نه ٿيندي آهي. اِنهيءَ مهاتما اسانکي سمجهائين ٿا ته جڏهن اسانجو خيال نام يا شبد سان جڙي ٿو وڃي ته پوءِ پنهنجو پاڻ دنيا مان الڳ ٿيڻ (Detach) شروع ڪري ٿو. گورو نانڪ صاحب جي گهر جي سکيا، پورن مهاتمائن جي اپديش يا فلاسافيءَ ۽ باقي مٿن ۾ اهو ئي فرق آهي ته هو زبردستي خيال کي دنيا کان (Detach) هٽائي، اسانکي

اُن شبد اسانجي ڌرتي، اسانجو سج اسانجو چندرما وغيره پيدا ڪيا آهن. هي سڀ شيون جيڪي نظر اچن ٿيون اُن شبد پيدا ڪيون آهن. اهو شبد اسان سڀني جي اندر رات ڏينهن ڌنڪارون پيو ڪري. هي ٻولڻ يا لکڻ وارا شبد اسانجو صرف ذريعو (Means) آهن پر اهو شبد اسانجو مقصد يا لڪش (End or Object) آهي. انهن لفظن دوارا، اسانکي واپس پنهنجي خيال کي ان ڌن آتمڪ شبد سان جوڙڻو آهي. انهن لفظن جي پسِ پيڌ ۾ اچي قومن، ملڪن، مذهبن جي جهڳڙن ۾ نه پوڻو آهي، هڪ ٻئي سان لڙائي جهڳڙو شروع ڪين ڪرڻو آهي. توهين ذرا سوچي ڏسو، اسانجا هي جهڳڙا ڪيستائين آهن جيسين اسانجو خيال اُن ڌن آتمڪ نام سان نه جڙيلو آهي، جيسين اسين لفظن جي چڪر ۾ ڦاٿل آهيون. جيڪڏهن اج اسانجو خيال ان سچي شبد يا ڌن آتمڪ نام سان جڙي وڃي ته پوءِ نڪو اسانجو ڪو مذهب آهي، نه ڪا قوم آهي، نڪو اسانجو ڪو ملڪ آهي. سنت مهاتما هميشه اسانکي انهن وهمن پرمن ۽ جهڳڙن مان ڪڍڻ لاءِ اچن ٿا. مگر اسين دنيا جا جيو انهن چڪرن مان نڪرون ئي نٿا ۽ بار بار انهن جهڳڙن ۾ ڦاسون ٿا. اسين مهاتمائن جي سکيا مان فائدو وٺي نام جي ڪمائي ڪرڻ جي ڪوشش نٿا ڪريون. اهو نام ڪٿي ٻاهر ڪونهي. اهو اسانجي شرير جي اندر آهي. گورو امرداس جن فرمائين ٿا:-

”سرير ۾ پالڻ ڪو ٻاهر جائي،
نام نه لهئي بهت وڳار دک پائي.“

(آد گرنٿ صاحب ص-١٢٤)

جيڪي اُن شبد کي ڏيهه يا شرير کان ٻاهر ڳولڻ جي ڪوشش ڪن ٿا اهي بيگارين وانگر پنهنجي قيمتي وقت کي ضايع ڪرڻ لڳا آهن. بيگاري ڪنهن کي چئبو آهي؟ جو

"اکي باجھ ولکڻا، وڻ ڪنن سڻڻا،
پيرا باجھ چلڻا، وڻ هٿان ڪرڻا،
جيڀي باجھ بولڻا اِئن جيوت مرڻا،
نانڪ حڪم پڇاڻ ڪئي، تہ خصمئي ملڻا."

(آد گرنٿ صاحب ص- ١٣٩)

اسين اُن سچي شبد يا نام جو ڀيد ڄاڻڻ لاءِ ئي گورمکن جي سنگت ڪريون ٿا، سادو سنت مهاتمائن جي صحبت ڪريون ٿا. اهي جيڪي ٻه اسانجا لفظ آهن انهنجو معياد مقرر ڪري سگهجي ٿو، ڪا نہ ڪا وقت جي حد (Time Limit) قائم ڪري سگهجي ٿي. ڪو نام سؤ سال پراڻو آهي، ڪو پنج سؤ سال پراڻو آهي تہ ڪو هزار سال پراڻو آهي. اڳتي اسان اُن پرماتما جا هزارين انيڪ نالا رکيا. اسين اڳيان نالا ٻڌجي ويون ٿا ۽ پنهنجي پنهنجي پيار ۾ اچي نوان نالا رکندا ويون ٿا. هزارين انيڪ مهاتمائون هن کان اڳ اچي چڪا آهن ۽ هزارين انيڪ مهاتمائون ايندا ۽ هزارين انيڪ شبدن ۽ لفظن سان اُن پرماتما کي ياد ڪندا. پر جنهن نام جي سوامي جي مهاراج جن هت مهما ڪن ٿا، اهو نام سڀ کان اڳ هو ۽ سڀني کي اُن نام پيدا ڪيو آهي. گورو صاحب جن فرمائين ٿا:-

"نامئي هي لي سڀ ڪڇ هوئا."

سڄي دنيا جي رچنا جيڪا اکين سان ڏسڻ ۾ اچي ٿي، اها پرماتما نام دواران پيدا ڪئي آهي. گورو نانڪ صاحب سمجهائين ٿا:-

"شبدي ڌرتي شبدي آڪاس،
شبدي شبد ڀئيا پرگاس.
سگلي سرست شبد کي پاڇي،
نانڪ شبد گهٽي گهٽ آڇي."

(جنم ساکي گورو نانڪ ديو جي ص- ١٩)

ڪنو ڪرڻو آهي . جڏهن اسانجو خيال ان هند ڪنو ٿي وڃيٿو
تڏهن اسانکي پتو پوندو ته اهو مٿي کان مٿو، سرلي کان سرلو
آواز جو مالڪ جي درگاهه کان اچيٿو، اسان سيني جي اندر
پيو وڃي . اُتي نه ڪو قوم جو سوال آهي، نه مذهب جو
سوال آهي نه ملڪ جو سوال آهي . هندو ٿي اندر وڃو،
سک، عيسائي ٿي اندر وڃو، ان ٿي رستي کان وڃڻو آهي،
پنهنجي خيال کي اُن شبد يا نام سان جوڙڻو آهي . پنهنجي
سرت کي نون دوارن مان ڪڍي اُن شبد ۽ نام سان جوڙڻ
جو مطلب ٿي مڪتيءَ جي دروازي تي پهچڻ آهي . گورو
امرداس جن پيار سان اُپديش ڪن ٿا :-

” نو دروازي دسوين مڪتا انحد سبد وڄاوڻيا “
(آد گرنٿ صاحب ص - ١١٠)

جيسين اَسانجو خيال اکين کان هيٺ آهي، اسين مڪتي
پراپت ڪري نه سگهنداسين . جيڪڏهن جيئري اسانجا ڪارناما
برا ۽ گندا آهن ته موت کانپوءِ ڪوبه اسانکي سنت مهاتما ڪونه
بچائيندو . جيڪي ڪجهه پراپت ڪرڻو آهي، سو جيئرئي
پراپت ڪرڻو آهي . اسين جيئري مڪتي ڪڏهن حاصل
ڪنداسين؟ جڏهن پنهنجو خيال نون دوارن مان ڪڍي
دسوين گاهي پار ڪنداسين . اُنهي نشاني ڪهڙي آهي؟
گورو صاحب جن سمجهائين ٿا، ” انحد شبد وڄاوڻيا “ . اُتي
انحد شبد رات ڏينهن پيو ٺڪارون ڏئي . جيسنائين اسين
پنهنجي خيال کي ان پائنٽ يا نقطي تي ايڪاگر نٿا ڪريون
جتي داتا دان ڏئي رهيو آهي، اسين ان امرت کي ڪيئن
پي سگهنداسين؟ اهو امرت اُتي ڏينهن رات وسي رهيو
آهي، مگر اسانجو خيال اُتان هيٺ اچي ڪام ڪروڌ جي
لهرن ۾ ڦاسي ٿو پوي . ڪڏهن سڪدمن ۾ دلچسپي وٺڻ
شروع ڪريٿو . ڪڏهن قومن، مذهبن ۽ ملڪن جي جهڳڙن

سڄو ڏينهن ڪم ڪندو آهي، خون پسينو هڪ ڪري ڇڏيندو آهي پر شام جو خالي هٿين گهر موٽندو آهي. محنت به ڪيائين، وقت به برباد ڪيائين پر هٿ پلئه ڪجهه نه پيس!

گورو صاحب جن پيار سان سمجهائين ٿا ته شبد اسانجي شرير اندر آهي، اسانجي ديهه اندر آهي، سوال ٿو اٿي ته نام ديهه اندر آهي ته ڪٿي؟ اسانجي ديهه جا ٻه حصا آهن. هڪ اکين کان هيٺ آهي ۽ ٻيو اکين کان مٿي آهي. اسانجي سوچڻ جو سينٽر (Centre) مرڪز، اکين جي پٺيان آهي. توهين ڏسو ته اسانکان ڪا ڳالهه وسري وڃي، اها ياد ڪرڻي هجي ته اسانجو هٿ قدرتي طور پاڻمرادو (Instinctively) هن نقطي يا پائنٽ تي ايندو آهي. ڪڏهن به ڪنهن پاپل ڳالهه کي ياد ڪرڻ لاءِ ٽنگن يا پيرن تي هٿ ڪين هڻندا آهيون.

هن جڳهه يعني تيسري تل جو، اسانجي سوچڻ سان گهرو سمبنڌ آهي. اسانجو خيال اتان لهي هنن نون دوارن ذريعي ساري دنيا ۾ ڦهليل آهي. اهي نو دروازا ڪهڙا آهن؟ ٻه اکيون آهن، ٻه ڪن آهن، ٻه نڪ جا سوراخ آهن، وات آهي، هيٺ ٻه اندرين جا سوراخ آهن. هتي وٽي ڪڏهن اولاد ڏانهن ڌيان وڃي ٿو، ڪڏهن خيال دفتر جي فائيلن ڏانهن وڃيٿو، ڪڏهن قومن، مذهبن ۽ ملڪن طرف ڌايو ٿو وڃي. جنهن جي باري ۾ سوچيون ٿا انجي شڪل به اکين جي سامهون اچي ٿي وڃي. دنيا جون سڀ چيزون، جنجو اسين هر روز سمرڻ ۽ ڌيان ڪريون ٿا، ناسونت آهن، سڀ چيزون فنا آهن. انهن جو پيار اسانکي انهن جو ئي ٻڌايو وٺو آهي. انهن سان پيار ڪري اسين جنم مرڻ جي ڦيري ۾ ڦاٿا پيا آهيون. مهاتما اسانکي سمجهائين ٿا ته سڀ کان پهريان اسان کي پنهنجي ڦهليل خيال کي موڙي (Retrace) ڪري، اکين جي پويان

انجو مطلب صاف آهي ته جيستائين پنهنجي خيال کي
هن جڳهه تي ڪٺو ڪري اُن جوت جو درشن نٿا ڪريون
اسين ان جوت، جا سيني جي اندر روشن ٿي رهي آهي،
مان لاڀ وٺي نه سگهنداسين. اسانکي جڏهن به مڪتي ملندي،
ان جوت جي درشن ڪرڻ سان ملندي. اسين من جي اڏيان
تي اُن جوت جي درشن ڪرڻ جي ڪوشش ٿي نٿا ڪريون.
اُلو ڪٺي، انجو ڏيئو ناهي، تيل ۽ گيهه ۽ وٽ وجهي جوت
ٻاريون ٿا ۽ انکي رات ڏينهن مٿا پيا ٽيڪيون. سوچڻ جي
ڳالهه آهي ته هر هڪ گوردواري ۾ جوت ٻاري وڃي ٿي،
هر ڪنهن ديول ۾ Candles ميڻ بتيون ٻاريون وڃن ٿيون،
مسلمانن جي مزارن تي ڏيئا ٻاريا وڃن ٿا. مهاتمائن اهي سڀ
اسانکي سمجهائڻ لاءِ ٻڌايون هيون ته اسان سيني جي اندر
اهڙي قسم جي جوت رات ڏينهن جڳي رهي آهي. ٻاهر
جي جوت انلاءِ ٻڌائي وئي هئي ته اسان ۾ اندر جي جوت
جي درشن ڪرڻ جو شوق پيدا ٿئي، اندر جي جوت جو
درشن ڪري اسين مڪتي پراپت ڪري سگهون ٿا. اسانجو
من اسان کي اندر وڃڻ نٿو ڏئي، دنيا ۾ ڦاسائي ٿو رکي،
اسين ڏينهن رات ٻاهريان جوتين کي مٿو ٽيڪي رهيا آهيون.
اهڙيءَ ريت گوردوارن ۾ سنک وڄائيندا آهن، هر ڪنهن
مندر ۾ اندر وڃڻ کان اڳ گهنڊ وڄائبو آهي. گرجن ۾ پيانو
وڄائبو ويندو آهي. اهي نشانيون مهاتمائن اسانکي سمجهائڻ
لاءِ رکيون آهن ته اهڙي قسم جو مٺو ۽ سريلو آواز اسان سيني
جي اندر ڏينهن رات گونجار ڪري رهيو آهي ۽ اسين پنهنجي
خيال کي اکين جي پوئان ڪٺو ڪري ان گهنڊ ۽ سنک جهڙي
آواز کي ٻڌڻ جي ڪوشش ڪريون. ان آواز ٻڌڻ سان
دنيا جون لذتون ڦڪيون لڳنديون. اسانجو خيال ڏور دار،
پنهنجي گهر طرف وڃڻ شروع ڪندو.

۾ ٻوڙو، ٻين ڏيڻ جي موهه ۾ اڱڪي ٻوڙو. جيسين اسين پنهنجي خيال کي انهن مان ڪڍي اکين جي ٻوٽيان ڪنو نه ڪنداسين، اسانجو هردو نام روپي امرت سان ڪنهن به حالت ۾ نه ڀرجندو. انلاءِ سوامي جي مهاراج جن سمجهايو آهي ته جڏهن اسين گورمکن جي سنگت ۾ رهنداسين، سادو سنت مهاتمائن جي سنگت ڪنداسين ته هو اسانکي ٻڌائيندا ته نام ڪٿي آهي، ڪهڙي رستي تان هلي پنهنجي خيال کي شبد يا نام سان جوڙڻو آهي، ڪهڙيءَ طرح پنهنجي خيال کي شرابن ڪبابن، وشيه وڪارن، دنيا جي ڏندن مان ڪڍي واپس اکين جي پويان آڻڻو آهي. اها دولت اسانجي اندر آهي؛ اسان لاءِ ئي پرمالما رکي آهي. پر جيستائين اسين اندر ويهي، ان دولت کي پنهنجو نتا بڻايون تيستائين اُن دولت مان ڪڏهن به ڪو لاڀ نه وٺي سگهنداسين. گورو رامداس جن انهيءَ باري ۾ ڏاڍو سندر مثال ڏنو آ:-

”ڪاسٽ مهه جيئن هئي بسنتر مٿ سنجم ڪاڍ ڪڍيجي،
رام نام هئي جوت سبائي تت گورمت ڪاڍ لهيجي.“
(آد گرنٿ صاحب ص ١٣٢٣)

جهڙيءَ رلمت لڪڙيءَ ۾ اگني آهي، پر اها اسانکي نظر نٿي اچي، نڪي اسين ان مان لاڀ وٺي ٿا سگهون. ساڳي هيئر ڪاٺ جي صندل ني ونو آهيان، باهه انجي اندر آهي مگر اُنجو اثر محسوس نٿو ٿئي. گورو صاحب جن سمجهائين ٿا ته جڏهن اسين جڳتيءَ سان لڪڙيءَ کي لڪڙيءَ سان گسائڻ شروع ڪنداسين ته ان مان باهه پيدا ٿيندي. پوءِ باهه کي ڏسي به سگهنداسين، ان مان فائدو به وٺي سگهنداسين. اهڙيءَ طرح ”رام نام هئي جوت سبائي“ اها رام نام جي جوت سڀني جي اندر ٻري رهي آهي پر ساڳئي وقت فرمائين ٿا، ”تت گرمت ڪاڍ لهيجي.“

چئو، 'ناد'، 'ڪلمو' يا 'بانگ آسماني' چئو 'امر'، 'ناد'، 'رام نام'، 'ڌن'، 'ڪلمو' يا 'اسم' چئو. ڪرائيسٽ اُنکي 'ورڊ' (Word) يا 'لوگاس' (Logos) سڏي ٿو. الڳ الڳ مهاتمائن الڳ الڳ ماڪن ۽ مذهبن ۾ وڃي ان چيز کي الڳ الڳ لفظن دئاران بيان ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي آهي. سوامي جي مهاراج جن فرمائين ٿا ته جڏهن اسانجو خيال ان سچي شبد سان جڙي ٿو ته اُن جي لذت اِتري مٺي، اوچي ۽ پوتر آهي جو ان لذت کي پائي دنيا جا سڀ سواد ڦڪا پئجي وڃن ٿا.

گهوسرن ڪوئي ساڌري،
جو ملي شبد گهر باس.

هاڻي پيار سان سمجهائين ٿا ته جن گورمکن کان نام ۽ شبد جو ڀيد ونڊو آهي، اُهي ڪهڙي قسم جا گورمک آهن جن کي ٻڌڻو آهي؟ سوامي جي مهاراج جن فرمائين ٿا ته اسانکي شبد سروپي، شبد اپياسي مهاتما جي تلاش ڪرڻي آهي جو خود شبد جي ڪمائي ڪندو هجي ۽ اسانکان به اها ڪمائي ڪرائي. اسانجو اصلي گورو ته نام يا شبد آهي چاڪاڻ ته مهاتما اسانجي آتما کي شبد يا نام سان جوڙين ٿا انڪري اسين مهاتمائن جي مهما ڪريون ٿا ۽ انهن سان پيار ڪريون ٿا. انهن مهاتمائن کي واپس وڃي شبد يا نام ۾ سمائڻو آهي. انڪري اسين به هنجي پيار ۾ بدل، شبد يا نام ۾ وڃي سمائجون ٿا. اهڙا مهاتما 'سوسائٽيءَ' تي بوجو بڻجي نٿا اچن، بلڪ داتا بڻجي اچن ٿا، دان ڏيڻ لاءِ اچن ٿا. توهين سنتن مهاتمائن جو اتهاس پڙهي ڏسو. گورو نانڪ ديو جن ڪرتارپور کوٽ ۾ وڃي کيتي ڪئي، پنهنجي ۽ پنهنجي ڪٽنب جي پرورش ڪئي، ساڌ سنگت جي سيوا ڪئي. ڪبير صاحب ساري زندگي ڪپڙو اُڻندا رهيا. ڀڳت رَوداس جيون ڀر

اسان اندر وڃي لڳي ان سنگھ کي ٻڌو، نڪي ان گھنڊ
جي آواز کي ٻڌو، بلڪ مندرن، ديولن ۽ گوردوارن ۾ ٻاھرين
گھنڊن ۽ سنکن کي وڄائڻ ۾ لڳي وياسين. گورو صاحب جن
فرمائين ٿا:-

" انتر جـوت نـر نتر باڻي،
سچي صاحب سيءُ لـوُ لائي."
(آد گرنٿ صاحب ص- ٦٣٤)

اسان سڀني جي اندر رات ڏينھن اھا جوت پيئي ٻري،
جنھن جوت مان مٺي کان مٺو ۽ سريلي کان سريلو آواز ڏينھن
رات نڪري رھيو آھي. جڏھن اُن آواز کي ٻڌنداسين اُن
جوت جو درشن ڪنداسين ته دنيا جو موھ دور ٿي ويندو
۽ سچي صاحب سان پيار پيدا ٿي ويندو. ھي ئي اھا باڻي
آھي جنھن ساري دنيا جي رچنا پيدا ڪئي آھي، جنھن
جي آڌار سڀ کنڊ برھمنڊ بيٺا آھن. گورو امرداس جن
سمجھائين ٿا:-

" باڻي وڄي چھه جڳي سچو سچ سماءِ."
(آد گرنٿ صاحب ص- ٣٥)

اھا باڻي سنجوڳ ۾ به ھئي، ترينا ۾ به ھئي، دواپر ۾ به
ھئي، ھينئر به آھي، اڳتي به رھندي. ان باڻي ئي ساري
دنيا جي رچنا ڪئي آھي. اھا باڻي ڪڏھن به ناس
نٿي ٿئي، ڪڏھن فنا نٿي ٿئي. جيڪڏھن اسانجو ڪو اصلي
گورو آھي ته اھا باڻي ئي آھي. گورو صاحب جن فرمائين
ٿا:-

" باڻي گورو گورو ھئي باڻي."

اھا باڻي جنھن کي ٻڌي اسين مڪتي پراپت ڪري سگھون
ٿا، اسانجو گورو آھي. ان مٺي ئي ڌن کي 'باڻي' چئو شبد

مھاتما کي ڏولي، پنھنجو پاڻ ھنجي حوالي ڪرڻو آھي. من جي مت کي ڇڏي گورمکن جي مت تي ھلڻ جي ڪوشش ڪرڻي آھي. گورمکن جي مت ڪھڙي آھي؟ سوامي جن پوئينءَ لڪ ۾ بيان ڪيو آھي ته پنھنجو خيال نون دوارن مان ڪڍي اکين جي پٺيان ڪٺو ڪريو ۽ انکي شبد يا نام سان جوڙيو.

تن پنجرا يھ ڪال ڪا،
ڪيون ڪري پرائي آس.

سڀ ڪجھ بيان ڪري سوامي جي مھاراج جن فرمائين ٿا ته اھا ڪھڙي شيءِ آھي جا مالڪ جي ڀڳتي ڪرڻ نٿي ڏئي؟ اھو ديھ جو پيار آھي جو اسين ديھ ۾ وٺھي ڏينھن رات عيش عشرت، شرابن ڪبابن ۾ لڳا پيا آھيون. چڱي طرح ويچار ڪرڻ گھرجي ته اسانجو ھن ديھ سان ڪھڙو تعلق يا سنبنڌ آھي؟ ھيءَ ڪرائي جو مڪان آھي، پرائو مڪان آھي، ڪال جو پڃرو آھي. جيترا جيترا سواس پرماتما بخشيا آھن، اھي پورا ڪرڻ ڪانپوءِ ھن ديھ کي ھتي ئي ڇڏي وڃڻو آھي. ھيءَ ديھ اڄ تائين نه ڪنھن سان گڏ وئي آھي ۽ نڪي ڪي وڃي سگھي ٿي. جڏھن ھيءَ ديھ گڏ ھلڻي ناھي ته ان ۾ وٺھي، جن جي باري ۾ سوچڻ لڳا آھيون، اھي اسانجي ڪھڙي سھائتا ڪري سگھندا؟ اسين پنھنجي پيئرن پائرن يارن دوستن خاطر ڪھڙيون ڪھڙيون نه ڪيون ۽ بي ايمانيون نٿا ڪريون، ڪھڙن ڪھڙن اصولن کي قربان ڪرڻ جي ڪوشش نٿا ڪريون؟ انھن واسطي ڪيترو وقت برباد نٿا ڪريون. انھن سڀني جو سنبنڌ صرف اسانجي سرير سان آھي. انھن مان ڪيترا اسانکي ڇڏي ھليا ويا ۽ ڪيترن کي اسين ڇڏي ھليا ٿا وڃون. موت وقت اھي سڀ اسانجي ارد گرد ويٺا

جيئون ڳذاريندا رهيا. اهڙيءَ طرح مهاتما ڪو نه ڪو ڪم ڪن ٿا. محنت ڪري ڪمائي ڪن ٿا ۽ ساڌ سنگت جي مفت سيوا ڪن ٿا. گورو نانڪ صاحب جن اهڙي قدر اُپديش ڏين ٿا:-

گورو پير سدائي منگڻ جاءِ، تاڪي مول نه لاڳئه پاءِ،
گهال کاءِ ڪڇ هٿهه ڏيهه نانڪ راهه پڇاڻهه سيئه.

(آد گرنٿ صاحب ص-١٢٤٥)

جي گورو پير ٿي ڪري سکن شيوڪن کان منگندا وتن ٿا انهن جي پيرن ۾ مٿو ٿي نه ٽيڪڻ گهرجي. ڪهڙي مهاتما کي ڳولڻو آهي؟ جو خود هٿن جي ڪمائي ڪري ٿو ۽ اسانکان به هٿن جي ڪمائي ڪرائي ٿو. جيستائين اسين حق جي ڪمائي نٿا ڪريون، اسانجي ڪمائيءَ ۾ برڪت ٿي نه سگهندي. توهين ڏسندا آهيو ته ڪو به ٻئي کي ڪڏهن به ائين ٿي پيسو ٿو ڏئي. جڏهن اسين ڪنهن ساڌوءَ کي کارائيندا آهيون، ڪجهه ڏيندا آهيون ته هن ۾ ڪيتريون مرادون رکندا آهيون. پنهنجي گندگي ڪڍي هنجي سر تي اڇلڻ جي ڪوشش ڪندا آهيون. جي اچائون رکي اُن ساڌوءَ کي کارايو ويو ته اهي پوڄڻ لاءِ ڪيس ته ڏيهه جي بندنن ۾ اچڻو ٿي پوندو پرشش ڪي به. اِنلاءِ مهاتما اسانکي هٿن سان ڪمائي کائڻ لاءِ چون ٿا. دنيا ۾ فرض ۽ ڌرم ٿي سمجهي رهڻو آهي. ان ڳالهه کي سوامي جن اڳينءَ لڪ ۾ کولي بيان ڪن ٿا ته ڪهڙيءَ طرح دنيا ۾ رهندي به دنيا جي مٿل ۾ نه ڦسڻو آهي. مهاتمائن سان ڪهڙي قسم جو سنبنڌ هئڻ گهرجي؟ هنجي اُپديش تي هلڻ جي ڪوشش ڪرڻي آهي. جيستائين اسانجي من ۾ ڀروسو ۽ وشواس نه هوندو اسانجو خيال ڪڏهن به نام جي ڪمائيءَ طرف نه وڃي سگهندو.

گورو امرداس جن فرمائين ٿا :-

”جن انتر سبد آپ پڇاڻهه گت مت تن هي پائي.“

(آد گرنٿ صاحب صـ ٩١٠)

جيڪي منش شرار يا ڌرم ۾ وهي پنهنجي خيال کي شبد يا نام سان جوڙين ٿا اهي گورمک آهن، اهي هميشه لاءِ عزت پائين ٿا. ان لاءِ جيڪي ڪجهه اسان کي ملڻو آهي اهو نام ۽ شبد جي ڪمائي ۾ مان ملڻو آهي. گورو نانڪ صاحب جن جو اپديش آهي :-

”سوهت پنجر پريم ڪي، بولي بولڻهار،
سچ چگي امرت پيئي، اڏي ته اڪا وار.“

(آد گرنٿ صاحب صـ ١٠١٠)

اسان جي ديه هڪ پنجرو آهي؛ اسان جي آتما هڪ طوطو آهي. جهڙي ۾ طرح طوطو پنجري سان پريم ڪري، ڪيترن قسمن جون بوليون ٿو بولي، اهڙي ۾ طرح اسان جي آتما هن ديه سان پريم ڪري ويٺي آهي، ڪڏهن دک جي بولي بولي ٿي، ڪڏهن سک جي بولي ٿي بولي. گورو صاحب جن پيار سان سمجهائين ٿا ته جيڪڏهن آتما ديه جو پيار ڇڏي ”سچ چگي امرت پيئي.“ يعني جيڪڏهن اسين پنهنجي خيال کي سچ يا شبد سان جوڙي ڇڏيون، پنهنجي خيال کي هتي تيسري تل ۾ رکي اهو امرت پيئڻ شروع ڪري ڇڏيون ته ”اڏي ته اڪا وار.“ يعني هميشه لاءِ ديه جي قيد مان ڇوٽڪارو پراپت ڪريون. اهو ديه جو پيار آهي، دنيا جو پيار آهي جو اسانکي بار بار ديه جي قيد ۾ ڇڪي اچي ٿو. پيار سان سمجهائين ٿا ته هن ديه جو ڪوڙو ابهمان ڪرڻ لڳا آهيون. وڏا وڏا فاتح جن کان دنيا ٿر ٿر ڪنبندي هئي، اڄ انهن جي حالت اها آهي جو قبرن ۾ پيا آهن يا صرف رک جي ڍيري ٿيا پيا آهن. اسانکي ناز

تي رهجي وڃن ٿا. ڪنهن کي اهو به پتو نٿو پوي ته موت
جا فرشتا ڪٿان اچن ٿا ۽ اسانکي ڪهڙي طرف هليا
وڃن ٿا. جن کي اهو پتو نٿو پوي سي اسان جي ڪهڙي
سهائتا ۽ مدد ڪندا انهن سان اسان جو صرف لهڻي ڏيڻي
جو سنبنڌ آهي، غرض جو پيار آهي. ڪو يار دوست ٿجي
آهي، ڪو ڀاءُ ڀيڻ ٿجي آهي ته ڪو پٽ ڌيءُ ٿجي آهي.
جيئن جيئن حساب ڪتاب ختم ٿو ٿئي سڀ پنهنجو پنهنجو
رستو وٺي هليا وڃن ٿا. ان لاءِ پنهنجو فرض سا ٿو ٻوني
سمجهي انهن سان رهڻ جي ڪوشش ڪرڻ گهرجي. دنيا
کي ڇڏي جهنگلن پهاڙن طرف ڊوڙڻ جي ڪوشش نه ڪرڻ
گهرجي. سنت مت اسانکي ڪائر يا بزدل نٿو بڻائي. دنيا
۾ رهڻو آهي، سورمو ۽ بهادر ٿجي رهڻو آهي مگر دنيا ۾
رهندي به دنيا جي مثل ۾ نه ٻوڙو آهي، ڦاسڻو نه آهي.
پنهنجي خيال کي شبد ۽ نام سان جوڙي رکڻو آهي. حضور
مهاراج جن به فرمائيندا هئا ته جيڪڏهن مک ماکيءَ جي ڪناري
تي وهي ٿي ته هوءَ ماکي به کائي ٿي ۽ خشڪ پرن سان اڏامي
به وڃي ٿي، پر جي هوءَ ماکيءَ ۾ اندر ڏوڪي وڃي ٿي
ته ماکي به نٿي کائي سگهي ۽ لڙڦي لڙڦي جان به ڏئي ٿي.
جيڪڏهن اسين هن دنيا جي ڪناري تي وهنداسين ته
پنهنجي لهڻي ڏيڻي جو حساب به چڪائي وينداسين ۽ مالڪ
جي ڀڳتي ڪري واپس وڃي ان پرماتما سان به ملنداسين. ان
لاءِ سوامي جن پيار سان سمجهائين ٿا ته هن ديهه ۾ ويهي اصلي
چيز کي ڳولڻ جي ڪوشش ڪرڻ کپي. ديهه کي نڪي اترو
دک ڏيڻو آهي جو مالڪ جي ڀڳتي نه ٿي سگهي، نڪي
اترو سک ڏيڻو آهي جو عيش عشرت ۽ شرابن ڪبابن ۾
ڦاسي پوي ۽ مالڪ جي ڀڳتي ڪرڻ لاءِ اسان وٽ ڪو وقت
ئي نه هجي. پنهنجي ديهه کان پورو پورو ڪم وٺڻو آهي.

نه سوچيندا ته نتيجو ڀوڳڻ مهل اسان کي ڪير مدد ڪندو؟ تنهن ڪري سوامي جن فرمائين ٿا اسان کي ڪرم سوچي سمجهي ڪرڻ گهرجن. پنهنجي من کي اندرئين جي ڀوڳن کان روڪڻ جي ڪوشش ڪرڻ کپي. من ڪڏهن ٿو روڪجي؟ جڏهن هو سمرن کي لڳي ويندو. اسانجو من ڪڏهن به ماٺ ڪري نٿو وهي. هو ڪجهه نه ڪجهه سوچيندو وهي ٿو. ان لاءِ اسانکي ان پرماتما جي نام جو سمرڻ ڪرڻ گهرجي جنهن ساري دنيا جي رچنا ڪئي آهي، جو اسان سڀني جو داتا آهي، جو ڪڏهن به ناس يا فنا نه ٿيڻو آهي. هو نهچل آهي، جنم مرڻ ۾ نٿو اچي گورو صاحب جن فرمائين ٿا:-

"نهچل ايڪ آپ ابناسي، سو نهچل جو تسهه ڌيائندا."

(آد گرنٿ صاحب ص-١٠٧٦)

جيڪي سڄڻ ان پرماتما جو ڌيان ڪن ٿا، جنهنجي نام جو سمرن ڪن ٿا اهي به نهچل ٿي وڃن ٿا، اهي ب- هميشه لاءِ جنم مرڻ جي دکن مان ڇٽي وڃن ٿا. جڏهن اسين پنهنجي من کي سمرن ۾ لڳائيندا سين ته هو پنهنجو پاڻ (Automatically) ڀوڳن مان نڪري ايندو. اسان کي پنهنجي خيال کي دنيا مان هٽائي (Detach) ڪري شبد سان جوڙڻو (Attach) آهي. جڏهن من شبد سان جڙي ٿو وڃي ته پنهنجو پاڻ دنيا کان هٽي ٿو وڃي. اهو سمرن ئي آهي جنهن ذريعي اسان کي پنهنجي خيال کي پيرن جي ترين مان ڪڍي اکين جي پوئتان ايڪاگر ڪرڻو آهي. جيستائين خيال اتي ڪٺو نٿو ٿئي تيستائين من شبد ۽ نام سان جڙي نه سگهندو. عام طور اسين دنيا جا جپ سمرن ڪرڻ جي ڪوشش ئي نٿا ڪريون ۽ نڪي شبد ٻڌڻ جي ڪوشش ٿا ڪريون. اسان جو خيال سميٽجي نٿو

ڪهڙي چيز جو آهي؟ جوانيءَ جو ناز آهي؟ ڇا ڪڏهن ڪنهنجو ٻڍاپو نظر ڪين آيو آهي؟ تن دولت جو اهنڪار اٿئون؟ ڇا ڪڏهن ڪنهن بيڪاريءَ جي حالت ڪانه ڏٺي اٿئون؟ صحت جو مان اٿئون؟ ڇا ڪڏهن ڪنهن بيمار جي حالت نه ڏٺي اٿئون؟ اهي سڀ اهنڪار اجايا آهن. انهيءَ سوامي جن پريم سان سمجهائين ٿا ته جيئن به پرماتما رکي پرماتما جو شڪر ڪرڻ گهرجي. هر حالت ۾ پنهنجي خيال کي شبد ۽ نام سان جوڙڻو آهي، جيئن اسانجو دکه جي قيد مان هميشه لاءِ ڇوٽڪارو ٿي سگهي.

دس اندري کي يوگ ڪري،
تيري پڙي گلي ۾ ڦانس.

سوامي جي مهاراج جن وري آتما کي اُپديش ڪن ٿا ته اي آتما! جيڪڏهن توکي پنهنجي پريتم سان ملڻو آهي، پياري جو نور ۽ پرڪاش ڏسڻو اٿيئي ته پنهنجي گلي ۾ پيل اندرين جي ڦندي کي لاهي ڦٽو ڪر. وڌيڪ سمجهائين ٿا ته اسين دنيا جا جيو هميشه اندرين جي ڀوڳن، شرابن ڪبابن جي لذتن ۾ لڳا رهون ٿا. اسين سمجهون ٿا "ايهه جڳ مٺا، اڳلا ڪن ڏٺا" ۽ من چوي ٿو ته نرڪن ۽ سرڳن جون ڪهاڻيون مهاتمائن ائين ئي اسان جي خون سڪائڻ لاءِ ٺاهيون آهن، انسان جو جامو ته پرماتما شرابن ڪبابن، وشيه وڪارن جي لاءِ بخشيو آهي. سوامي جن اسانکي غفلت جي ننڊ مان بيدار ڪن ٿا. اسان کي اهو ڀلائڻ نه گهرجي ته هن دنيا ۾ واهي سيئي ٻرن ۽ ڪوڙن ڪيل ڪرمن جو حساب اسان کي ڏيڻو پوندو. اهي اسان جي ڳلي ۾ ڦاسي آهن. موت جي وقت اسين روئنداسين، ڇلائينداسين مگر ان وقت ڪير تو ڪنهنجي پڪار ۽ فرياد ٻڌي؟ جيڪڏهن ڪرم ڪرڻ وقت

نو دوارن ۾ بند رهي،
اب چئن نوين اک سواس .

هاڻي آتما کي سمجھائين ٿا ته جيسين اسان جو خيال اکين کان هيٺ آهي تيستائين دک ئي دک آهن، مصيبتون ئي مصيبتون آهن. هي جيڪي ٿورا گھڻا سک نظر اچن ٿا، سي به مصيبتن ۾ تبديل ٿي وڃن ٿا. جيسين اسانجو خيال ڪام، ڪروڌ لوڀ موھ اھنڪار روپي پنجن اگنين ۾ سڙي رھيو آھي، اسين سک، شانتي ڪيئن پائي سگھنداسين؟ اسين دنيا جا جيو، دنيا جي شڪلين، دنيا جي پدارٿن مان سک، ڳولڻ جي ڪوشش ڪريون ٿا. سوامي جن پيار سان سمجھائين ٿا ته جيستائين اسان جو خيال اکين کان هيٺ ئي هيٺ آهي، اسين دکن ۽ مصيبتن ۾ آهيون. اسان کي سک ۽ شانتي ڪيئن ملي سگھندي؟ ان بابت اڳيان هلي ذڪر ڪن ٿا.

دسوين ڪڙڪي کول ري،
ڪر پرم بلاس .

سوامي جن آتما کي اپديش ڪن ٿا ته جي تون سک شانتي ڳولڻ چاهين ٿي ته واپس پنهنجي گھر هل. جيستائين آتما واپس وڃي پرماتما سان ميلاپ نه ڪندي تيستائين هميشه صحيح معنيٰ ۾ سک ۽ شانتي نه ملي سگھندي. آتما کي جڏهن به شانتي ملندي پرماتما روپي پتيءَ جي پيار، پتيءَ جي چرنن ۾ ئي ملندي. ان لاءِ سوامي جي مهاراج جن فرمائين ٿا ته پنهنجو خيال نون دوارن مان ڪڍ ۽ دسوين ڪڙڪي کولي، اڳيان پنهنجي گھر جي رستي تي هل. پنهنجي گھر جي طرف واپس هلڻ سان ئي شانتي ملندي. گورو امرداس صاحب جن جو اپديش آهي :-

جنهن ڪري اسين نڪي ان شبد جي لذت ٿا وٺي سگهون ۽ نڪو اهو شبد اسانکي پنهنجي طرف ٿو ڇڪيندي. سو نه اُٿي سڀ ڪان ٻهران اڃائي ڪلاڪ سمرن کي ڏيڻ گهرجن. اسين سڀ ڳالهين ۾ بسين ۾ سفر ڪندا آهيون، مسن ڇا ڇا نه دليل ڪندو آهي، ڪهڙيون ڪهڙيون ڳالهيون نه سوچيندو آهي! اسين گذريل ڳالهيون بسوچي سوچي ٿي دکي ٿيندا آهيون. اسانجا ٩٠ ٿي سيڪڙو دک مصيبتون، گذري ويل ويچارن مان ٿي نڪرن ٿيون. جيڪڏهن ان وقت سمرن ڪنداسين نه اسانجو من اهڙن ويچارن ۾ ڪونه پوندو، بيو جڏهن اسين پڇن ٿي وهنداسين نه اسانجو خيال جلد اکين جي پنيان ڪٿو ٿي شبد سان جڙي ويندو. جڏهن ساري ڏينهن ۾ اڪيهه پاوهه ڪلاڪ دنيا جي پدارٿن ۽ شڪلين جو ٿي ڌيان ها سمرن ڪنداسين نه پڇن جي وقت من سميٽجڻ ۾ به اتر و ٿي وقت ونندو. اترو وقت اسان وٽ اڪندو ڪٿان؟ ان لاء اسان ۾ سمرن ڪرڻ جي اتري نه عادت هجڻ گهرجي جو اسين جيڪڏهن هڪ ٻئي مان ڳالهيون ڪريون نه به اسان جي اندر سمرن پاڻ ڪان پاڻيهي جاري رهڻ کپي. اهو سمرن ٿي آهي جو اسان جي خيالن کي وشيه وڪارن، شرابن ڪبابن، دنيا جي ڏٺن، دنيا جي شڪلين مان ڪڍي شبد ۽ نام سان جوڙي سگهيٿو. جڏهن هڪ دفعو اسانجي من کي شبد ۽ نام جي لذت اچڻ شروع ٿئي ٿي نه پوء اسانجو خيال ڪنهن ٻئي طرف نٿو وڃي. لنهنڪري سوامي جي مهاراج جن فرمائين ٿا نه جيڪي جيو اِندرين جي ڀوڳن ۾ قائل آهن سي پنهنجي ڳلي ۾ ڦاسي وجهي رهيا آهن. ان لاء آتما کي اُپديش ڪن ٿا نه اي آتما! پنهنجي خيال کي اِندرين جي ڀوڳن مان ڪڍ.

هر ڄڳهہ ۾ نام جو پرچار ڪندا آيا آهن. جيستائين اسين سندن تجربي جو لاڀ وٺي نام جي ڪمائي نہ ڪنداسين، اسين ڪنهن بہ حالت ۾ ڪٿي پائي نہ سگهنداسين.

راڌا سوامي نام پيچ،
هوئي ڪرم سب ناش.

مون ڪيترا دفعا عرض ڪيو آهي تہ 'راڌا سوامي' ڪنهن قوم يا مذهب جو نالو نہ آهي. جهڙيءَ طرح اسان پنهنجي پنهنجي پيار ۾ اچي پرماتما جا هزارين انيڪ نالا رکيا آهن، اهڙي طرح سوامي جي مهاراج جن ان مالڪ کي راڌا سوامي ڪري پڪاريو آهي. 'راڌا' جو ارٿ آهي 'آتما'، 'سوامي' جو ارٿ آهي 'پتي'.

سوامي جن هن شبد جي شروعات ۾ ئي بيان ڪري آيا آهن تہ هيءَ آتما استري آهي پرماتما هنجو پتي آهي. گهڻن ئي سادن سنتن مهاتمائن پرماتما کي 'سوامي، سوامي' چئي پڪاريو آهي مگر هو ڪنهنجو سوامي آهي؟ آتما جو سوامي آهي. جهڙي طرح پرماتما جا ٻيا انيڪ نالا آهن، اهڙي طرح سوامي جن هنڪي "راڌا سوامي" چئي ياد ڪيو آهي. فرمائين ٿا تہ اسين سڀ دنيا جا جيو ڪرمن جي زنجيرن ۾ جڪڙيا پيا آهيون. ڇا راجا ڇا پرجا، ڇا امير ڇا غريب، ڇا عورت، ڇا آدمي، دنيا جا سڀ جيو پنهنجي پنهنجي ڪرمن جو حساب ڏئي رهيا آهن. جيستائين اسانجي ڪرمن جو حساب ڪتاب ختم نہ ٿيندو، اسانجي آتما نرمل، صاف، پوتر نہ ٿي سگهندي ۽ نڪي ڪي اسين پرماتما سان ملڻ جي قابل ٿي سگهنداسين. سوامي جن فرمائين ٿا تہ ڪرمن جو حساب ختم ڪرڻ لاءِ گوروءَ جي ڀڳتي ڪرڻ کپي، شبد جي ڪمائي ڪرڻ گهرجي. ڪرم ٽن قسمن جا آهن. هڪڙا پرالبڌ

" جنهي گهر جاڻا آپڻا سي سُکئي پائي . "
(آد گرنٿ صاحب صه - ٤٢٥)

جيڪي سڄڻ واپس پنهنجي گهر پهچي وڃن ٿا اهي هميشه لاءِ سک ۽ شانتي پراپت ڪن ٿا . جا اِستري پنهنجي پتيءَ جي چرنن کان وڇڙيل آهي ، ان کي دنيا جون ڪيتريون به نعمتون ڪٺي ڏيو ، چاهي ڪيترو به مان وڏائي ڏيوس ، هنکي ڪڏهن به سک ۽ شانتي ملي نه سگهندي . توهين پاڻ ئي سمجهي سگهو ٿا ته پرماتما اسان کي پاڻ سڀ ڪجهه ڇو نه ڪٺي ڏنو هجي ، جڏهن اڪيلا وهندا آهيون سڀ ڪجهه هوندي به من ڇڪهه ڪندو رهندو آهي . ڪجهه miss ڪندو ئي رهندو آهي . پتو ئي نه پوندو آهي ته من کهڙي شيءِ جي ڳولا ۾ لڳو پيو آهي . اهو اسانجي آتما جو لاڙو (Inclination) آهي پنهنجي اصل جي طرف . اهو ئي اسان کي مالڪ جي ڀڳتي طرف وٺي ٿو هلي . جيستائين اسان جي آتما جو مالڪ سان وصال نٿو ٿئي ان کي ڪڏهن به سک ۽ شانتي نٿي ملي . ان ڪري سوامي جن آتما کي سمجهائين ٿا ته واپس پنهنجي گهر هل ، پرتم سان ميلاپ ڪر .

ستگورو پوري ڪهه رهي ،
تو مان بچن وشواس .

سوامي جي مهاراج جن اُپديش ڪن ٿا ته اسانکي سنتن مهاتمائن جي تجربي مان لاڀ وٺڻ گهرجي . جيڪڏهن اسين سڀ دنيا جا جيو پنهنجا پنهنجا تجربا ڪرڻ شروع ڪري ڇڏيون ته دنيا ڪڏهن به ترقي ڪري نه سگهندي . جيڪڏهن سنتن جي تجربن جو فائدو وٺي اڳتي وڌنداسين ته پوءِ ئي اسين پورو لاڀ وٺي سگهنداسين . سوامي جن فرمائين ٿا ته اسين ڪا انوکي ڳالهه ڪونه ٻڌائي رهيا آهيون . سنت مهاتما

ڪرم آهن، ٻيا ڪريمان ڪرم آهن، ٽيان سنچت ڪرم آهن. پرالبڌ ڪرم اهي آهن جنهن جي ڪارڻ هي انسان جو جامو مليو ٿو. جيڪي ڪرم اڳ ڪري آيا آهيون، اهي هينئر ڀوڳڻ لڳا آهيون، جيڪي ڪجهه هينئر ڪندا سين اڳتي هلي انهن کي ڀوڳڻو پوندو. زميندار پوکيل فصل گهر کڻي ايندو آهي ۽ اڳتي وري کيت ۾ ٻج وجهندو آهي. جيڪي پرالبڌ ڪرم آهن جن جي ڪارڻ انسان جو جامو مليو آهي، اهي سڀ ڏک ۾ وهي ڀوڳڻا آهن، مالڪ جي موج ۽ ڀاڻو سمجهي انهن جو حساب ڏيڻو آهي. ڀاڻي ۾ رهڻ جو مطلب آهي ته اسين پنهنجي پرالبڌ ڪرمن جو حساب خوشي سان ادا ڪريون. جيڪڏهن اڳتي مالڪ جي ڀڳتي ڪندا سين ته اسان کان ڪو اهڙو ٻرو ڪرم ٿي نه ٿيندو جنهن جو نتيجو ڀوڳڻ لاءِ اسان کي ڏيهه جي قيد ۾ اچڻو پوي. اهڙي طرح نون ٻا ڪريمان ڪرمن کان بچي پونداسين. جيڪي اسانجا سنچت ڪرم آهن، اهي ڪيترن گذريل جنمن کان ڪٺا ٿيندا رهيا آهن. انهن کي ناس ڪرڻ جو صرف هڪ ئي طريقو آهي، هڪ ئي ساڌن آهي. اهو آهي ته شبد ۽ نام جي ڪمائي ڪريون. جڏهن اسانجا ٽنهي پرڪارن جا ڪرم ناس ٿي وڃن ٿا ته اسانجي آتما نرمل 'پيوئر' (Pure) ۽ پوتر ٿي پوي ٿي، پنهنجي اصل سان ملڻ جي قابل بڻجي ٿي. تنهنڪري سوامي جي مهاراج جن اسانکي پيار سان سمجهائين ٿا ته اسانکي مالڪ جي ڀڳتي ڪرڻ گهرجي، نام ۽ شبد جي ڪمائي ڪرڻ گهرجي. جيستائين آتما نرمل Pure پوتر نه ٿيندي تيستائين اها ڪڏهن به پنهنجي اصل سان ملڻ جي قابل نه ٿي سگهندي.

دفعو پهريون   نومبر ١٩٧٠   جلد ٥٠٠٠
دفعو ٻيون   اپريل ١٩٧٩   جلد ٥٠٠٠